

Walden
en
De plicht tot burgerlijke ongehoorzaamheid

Henry David Thoreau

Walden

en

De plicht tot

burgerlijke ongehoorzaamheid

Vertaald en van een nawoord voorzien door Anton Haakman

Met een voorwoord van Paolo Cognetti



2019

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van de Stichting Fonds voor de Letteren.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright Nederlandse vertaling en nawoord © 2005, 2015 Anton Haakman

Copyright voorwoord © 2019 Paolo Cognetti

Copyright Nederlandse vertaling voorwoord © 2019

Yond Boeke en Patty Krone

De eerste druk – onder de titel *Walden | Burgerlijke ongehoorzaamheid* – is in
2005 verschenen bij Athenaeum–Polak & Van Gennep, Amsterdam

Tweede druk mei 2015

Derde druk januari 2016

Vierde druk november 2016

Vijfde druk augustus 2017

Zesde druk juni 2019

Oorspronkelijke titels *Walden; or, Life in the Woods* (1854)

en *Civil Disobedience* (1849)

Omslagontwerp Moker Ontwerp

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 5900 3

NUR 302

debezigebij.nl

Voorwoord

DE JONGEN EN HET MEER

Dit boek, inmiddels zo oud als een boom die dateert uit de tijd dat Amerika nog onschuldig was en die hoog, stevig en bladerrijk werd in de stormachtige twintigste eeuw, toevluchtsoord voor talloze van huis weggelopen jongeren, vertelt in wezen het verhaal van een van hen: Henry Thoreau was zevenentwintig toen hij het stadje verliet waar hij was opgegroeid en aan de oever van Walden Pond ging wonen. Thuis had hij slechts een paar vrienden, geen geliefde, een moeder die altijd bezorgd om hem was en een vader die wilde dat hij in diens potlodenfabriek kwam werken. Maar Henry had net zo'n hekel aan potloden als aan de noeste ijver van zijn stadsgenoten; brave christenen die toegewijd waren aan God en aan hun werk, of misschien wel aan de mate waarin hun werk financiële en maatschappelijke welstand bracht. In zijn ogen waren ze allemaal ongelukkig. Hij gaf de voorkeur aan lezen, door de bossen dwalen of met zijn broer John in een boot de rivier afzakken. Op zijn zestienste was hij gaan studeren in de grote stad, Boston, waar hij zich had ondergedompeld in de klassieken, en op zijn twintigste was hij teruggekeerd, rusteloos, vol dedain voor het kleinburgerlijke conformisme en dromend van een avontuurlijk leven.

Concord, het stadje in kwestie, was in die jaren de thuishaven van de filosoof Emerson, die een kring van dichters en intellectuelen om zich heen had verzameld en de grondlegger was van het

transcendentalisme, dat zich openlijk keerde tegen de puriteinse ethiek en de uitingen van het in het New England van halverwege de negentiende eeuw opkomende kapitalisme. Wat behelsde die doctrine? Vanuit filosofisch oogpunt was het een natuurcultus. In zijn manifest uit 1836, met de toepasselijke titel *Nature*, dichtte Emerson de natuur vier fundamentele functies toe: een praktische (het voedsel en de hulpbronnen die ze ons geeft), een esthetische (haar schoonheid waarvan we met onze zintuigen genieten), een taalkundige (de woorden die we hebben bedacht om haar te beschrijven en die we gebruiken om te reflecteren), en een spirituele (het goddelijke dat we in de natuur ervaren). Het was daarnaast ook een ode aan de vrijheid, en de politieke activiteiten van Emersons volgelingen waren dan ook libertair: in de begindagen van de Amerikaanse democratie verzetten ze zich vaak radicaal tegen de macht van de staat; ze riepen luidkeels om de afschaffing van de slavernij en hielpen gevluchte slaven illegaal de grens over; ze waren zozeer gekant tegen de Mexicaans-Amerikaanse oorlog dat ze weigerden belasting te betalen en daardoor in de gevangenis belandden; ze stichtten antiautoritaire scholen en vegetarische landbouwcommunes; ze waren kortom al anti-racistisch, vóór geweldloosheid, pacifistisch en milieubewust lang voordat deze termen in zwang raakten.

Op zijn twintigste ontdekte Henry dat die wereld zijn ideale ambiance was. Hij begon de salon van Emerson te frequenteren, las heel veel, publiceerde in het tijdschrift van de groep en gaf af en toe een lezing. Tegelijkertijd had hij moeite om het hoofd boven water te houden. Veel van zijn vrienden kwamen uit de gegoede burgerij, hij niet: hij probeerde les te geven, maar kon zich niet vinden in de onderwijsmethoden van zijn tijd en nam al vrij snel weer ontslag; hij werkte als handarbeider, deed klussen die hem bij zijn latere avonturen nog van nut zouden zijn en werkte zelfs een tijdje in de ellendige potlodenfabriek van zijn vader. Totdat

Emerson zelf hem – uit bewondering, of wellicht uit barmhartigheid – in huis nam en aanstelde als leraar voor zijn kinderen. Maar dat werk lag Henry waarschijnlijk niet erg, want al snel begon hij op een radicaal plan te broeden: in de bossen gaan wonen, alleen, zonder of bijna zonder geld, en zien of hij het zou redden. Hij wilde de theorieën van zijn leermeester in praktijk brengen, maar werd niet uitsluitend gedreven door filosofische motieven: zijn financiële problemen, zijn solitaire aard, zijn jeugdige leeftijd en zijn weezin tegen regels en bazen speelden ook een rol. ‘Ik ging de bossen in omdat ik bewust wilde leven, om me alleen met het wezenlijke bezig te houden en te onderzoeken of ik niet kon leren wat het leven me moest leren, zodat ik niet op mijn sterfbed zou moeten ontdekken dat ik niet geleefd had.’ Hij sprak erover met Emerson, die zo opgetogen was over het project – of wellicht was hij vooral opgetogen omdat hij dan van die jongen af zou zijn – dat hij Henry wat grond ter beschikking stelde, een voor de houtkap bestemd stuk bos aan Walden Pond. Van zijn spaargeld kocht Henry een huisje van een arme familie. Dat brak hij af, bewaarde de balken en latten, ontdeed ze van alle aarde en mos, vervoerde het materiaal naar het terrein van Emerson en besteedde de lente van 1845 aan het bouwen van zijn blokhuut. Hij zou er het liefst meteen zijn ingetrokken, ware het niet dat hij voor zijn verhuizing een symbolische datum had uitgekozen: het moest een revolutionaire daad worden, Henry Thoreaus persoonlijke bevrijding, en zo vierde hij Onafhankelijkheidsdag door op de ochtend van de 4de juli met zijn schamele bezittingen naar Walden af te reizen. Hij zou er twee jaar, twee maanden en twee dagen blijven wonen, en die periode wordt beschreven in dit boek.

Om zijn plannen te verwezenlijken hoefde hij niet ver te gaan. De mythe die later door het boek is gecreëerd – die van de kluisenaar in de woeste natuur – strookt niet met de ware toedracht en kan

maar beter worden vergeten: Walden Pond ligt op nog geen drie kilometer, oftewel een half uur lopen, van Concord. Een weg die Henry in die twee jaar vrij vaak aflegt. Hij gaat naar de stad om zijn vrienden op te zoeken, bij zijn ouders langs te gaan, avonden door te brengen bij Emerson, wellicht ook om een maaltijd te versieren, waarna hij 's avonds laat terugkeert naar het bos. Hij wordt overigens liever bezocht dan dat hij zelf bij mensen op bezoek gaat, en hij laat zijn deur open voor wie er ook maar langskomt: houthakkers, vissers, arbeiders, boeren, jagers, en zelfs een enkele dichter. Het bos van Walden maakt in feite deel uit van de bewoonde wereld: het wordt doorsneden door een netwerk van paden en je vindt er alom tekenen van menselijke aanwezigheid. Hoewel Henry zich in het boek graag voordoet als een misantroop en zichzelf met enige ironie een kluisenaar noemt, is zijn eenzaamheid betrekkelijk: hij houdt óók van gesprekken voeren, discussiëren en ruziemaken, en zelfs van af en toe feestvieren.

Wat is dan de bedoeling van dit avontuur? Niet het ontvluchten van de beschaving, klaarblijkelijk, noch het verkennen van de ongerepte natuur. Niemand zou het in zijn hoofd halen om te vluchten naar het bos in zijn achtertuin: Henry lijkt eerder op zoek naar een schuilplaats. Een boomhut, een geheim toevluchtsoord. In een van zijn brieven over geluk had Epicurus dat, eeuwen voor Emerson, al samengevat in een stelregel van twee woorden: *lathe biosas*, leef in het verborgene. Niet op een afgelegen, maar eerder op een beschermde plek; niet afgescheiden van de bewoonde wereld, maar er ver genoeg vandaan om er niet langer het gedruis van te horen. Voorbij de eerste heuvel, op een half uur gaans, zou de juiste afstand kunnen zijn, al reikt het gedruis van de wereld soms ook tot dáár, in de vorm van het fluiten van een trein of de hoefslag van een paard. In Henrys beleving duikt dan als het ware de herinnering aan een vorig leven op.

Een toevluchtsoord waar hij gelukkig kan zijn dus. Maar geluk is van later zorg: eerst komen honger en kou, en het probleem van een dak boven zijn hoofd. De vier fasen uit Emersons theorie (het praktische, esthetische, taalkundige en spirituele nut van de natuur) worden hier daadwerkelijk doorleefd, net zo doorlopen als de seizoenen waar het boek verslag van doet. De zomer in *Walden* is het werkseizoen, gewijd aan materiële behoeften en de kosten die daarmee gepaard gaan. Henry heeft slechts twee bronnen van inkomsten, het daglonerswerk dat hij nog steeds gedwongen is te doen en de groenten die hij in zijn moestuin verbouwd, waarvan hij het surplus verkoopt, dat net volstaat om meel, zout, suiker en rijst van te kopen. Afgezien van wat spek om mee te koken bevat zijn menu geen vlees. Aan melk en eieren komt hij – zij het sporadisch – door iets te ruilen met de boeren in de buurt, af en toe vist hij in het meer, en van wijn of tabak wordt in het verhaal niet gerept. Ook het huis is zo spartaans als je je maar kunt voorstellen: een bed, een tafel, een kachel en wanden van houten planken. Het was er binnen vermoedelijk erg koud. Maar in plaats van zijn huis te verwarmen, kiest Henry ervoor aan de kou te wennen. Zijn oplossing voor honger is spaarzaam zijn met energie en met weinig eten toe kunnen. Het is wat dat betreft een harde leerschool: wie zonder geld wil leven, moet zijn behoeften tot het minimum beperken en zichzelf nogal wat geneugten ontzeggen. Vereenvoudigen. Weglaten. Snijden tot op het bot: daar begint de zoektocht naar geluk.

De beloning voor deze strenge tucht is niet alleen de verlossing van het geld – oftewel van bezoldigd werk en de daarbij behorende verplichtingen en bazen – maar ook een soort puurheid, een helderheid die van het dagelijks leven verschuift naar de perceptie van de wereld: een concentratie van de zintuigen die bereikt wordt na langdurige oefening en langdurige eenzaamheid, en die ze scherper en alerter maakt. Als je vanuit een rumoerige en lichte

omgeving een bos betreedt, ben je aanvankelijk verdoofd en verblind; daarna verwijden je pupillen zich langzaam, je ogen wennen aan het donker en beginnen weer te zien, je oren spitsen zich en in de stilte openbaart zich een universum vol geluiden. Om dat te laten gebeuren moet je geduld oefenen. En moet je alleen zijn. Dat is de herfst in *Walden*: het seizoen van de schoonheid. Wat doet Henry in de vrije tijd waar hij zo hard voor heeft gestreden? Niets noemenswaardigs. Zodra hij wakker is, gaat hij zwemmen in het meer. 's Ochtends wiedt hij onkruid in de moestuin, hij maakt zijn huisje aan kant, dicht de spleten tussen de planken met kalk of bouwt een schoorsteen van bakstenen. 's Middags gaat hij een eindje varen of maakt hij een lange wandeling door het bos. Soms gaat hij vissen. Hij sprokkelt wat hout. Thuis maakt hij het vuur aan en bakt brood met deeg van niet meer dan water en bloem, en hij kookt aardappels of bonen. 's Avonds gaat hij buiten zitten fluitspelen. Of hij kijkt naar de duisternis en luistert naar de nachtelijke geluiden. Wat raar is, schrijft hij, is dat sommige dagen voorbijgaan zonder dat hij er erg in heeft, omdat hij helemaal opgaat in zijn omzwervingen of urenlang zit te peinzen. Op die momenten heeft hij het gevoel dat hij om gelukkig te zijn niets nodig heeft: geen voedsel, geen vuur, geen huis, geen vrienden, alleen de aanwezigheid van het bos.

De winter in *Walden* is het seizoen van het woord. Onvoorzien en verrassend voor wie dit boek leest als het betoog van een asceet; welkom en bevrijdend voor wie weet dat het het betoog is van een schrijver. Het zijn de meest geslaagde bladzijden: ogenschijnlijk gaan ze over het nachtelijke gejammer van een uil, het geritsel van vossen of het gemurmel van het meer, maar in feite verhalen ze over een pen die aan het werk gaat. Of die wéér aan het werk gaat wellicht, na een lange stilte. Over een taal die ontspruit, of wéér ontspruit, niet aan herinneringen maar aan geluiden, niet

aan boeken maar aan het bos, alsof ook het door het leven tussen de mensen sleets geworden, opgedroogde, ontzielde schrift terug moet naar de bron. Eerst moet het zwijgen en de oren spitsen. Daarna moet het de woorden hervinden, een voor een. Dit nieuwe schrift staat zo dicht bij de dingen dat woorden en dingen, op de momenten van genade, niet langer twee verschillende entiteiten lijken, doch slechts één; het is een schrift waarin de exacte taal van de natuurvorser welluidend en muzikaal wordt – een manier van schrijven die poëzie wordt genoemd. En dat is wellicht de meest waardevolle schat die Henry vindt tijdens zijn avontuur, want die schat heeft geleid tot dit boek.

Als laatste in *Walden* is er de lente, en dat is het seizoen van de geest. Lastig om met evenveel zekerheid te zeggen dat er hier iets wordt gevonden. God, welke god ook, wordt in het boek niet genoemd. In plaats van een god is er een meer: aanvankelijk lijkt dat niet relevant – het had ook een rivier, een berg, een boom of een willekeurig landschap kunnen zijn – maar naarmate de seizoenen in *Walden* verstrijken speelt het meer een steeds grotere en dwingendere rol in het verhaal. Eerst en vooral omdat het iets mysterieus en ondoorgrondelijks heeft: aan de oppervlakte schittert het in het zonlicht, daaronder is het donker en onbekend. En daarnaast ook omdat het niet wordt gevoed door een rivier en het water dus uit de diepte opborrelt. Het meer is zijn eigen bron – het is niet zo'n brak meer dat bestaat uit door obstakels gestagneerd rivierwater, maar een meer waarin het water ter wereld komt. Het water van dit bronmeer is zo zuiver dat je het kunt drinken, en zo diep dat de temperatuur ervan niet wordt beïnvloed door zomer en winter. Diepte, zuiverheid, ondoorgrondelijkheid, mysterie: zijn dat niet de eigenschappen van de ziel? In Concord gaat de mare dat het meer bodemloos is. En dus besluit Henry, aanhanger van de Verlichting immers, het te peilen, het op te meten,

waarbij hij een eventuele beschuldiging van heiligschennis voor lief neemt. Hij vindt de bodem en brengt het meer nauwkeurig in kaart. Elke ochtend gaat hij erheen om te zwemmen; elke avond speelt hij er fluit. Hij biedt het zijn verontschuldigen aan als hij het à contrecœur berooft van zijn vissen en ontsteekt in razernij wanneer er een ploeg arbeiders arriveert die het ijs ervanaf haalt en de tempel daarmee als het ware ontwijdt. Is Walden Pond de tempel van God? Of is het zelf een god, de god Walden van wie dit boek het evangelie is?

Of misschien is het meer gewoon wat het lijkt: een waterspiegel. Is naar het meer kijken niet anders dan een manier om naar jezelf te kijken. Wat een narcisme, als je er goed over nadenkt, in dat huisje in het bos, wat een onvergeeflijke eigenliefde. Het meer is je zuiverheid, dat is wat je dacht. Je zuiverheid en de diepte van je ziel: je bent naar de oever gegaan en hebt in het water gekeken, zo diep als je kon, op zoek naar je ziel; je hebt iets levends zien wegschieten en hebt je handen erin gestoken om het te vangen, maar wat het ook was, het was al verdwenen; je werd getroffen door de kou van het water, je wilde het proeven, je proefde dat het lekker was. Hoeveel van dat water heb je gedronken? Hoeveel tijd heb je op die oever doorgebracht? Twee jaar, twee maanden en twee dagen: je hebt alles twee keer gedaan, als gewetensvol wetenschapper, elke handeling herhaald om te kijken of hetgeen je ontdekt had waar was. Ten slotte werd het wateroppervlak weer glad en zag je dat er een beeltenis op zichtbaar werd. Je bestudeerde die nader en die beeltenis, dat was jij, Henry Thoreau, de zoon van de potlodenfabrikant, natuurvorser, schrijver, vermeend kluizenaar, aspirant revolutionair. Je had een lange baard en je wangen waren ingevallen van de honger. Wat was je mooi, dacht je. En meteen daarna: wat zag je gezicht er oud uit. Je wist meteen dat dat het moment was om te vertrekken. Walden te verlaten en elders op zoek te gaan.

Paolo Cognetti

WALDEN

Ik ben niet van plan een ode aan de neerslachtigheid te schrijven, maar wel om even vrolijk te bluffen als Cantecleer wanneer hij 's ochtends op stok staat, al was het maar om mijn buren wakker te maken.

Besparing

Toen ik de volgende bladzijden schreef, althans de meeste ervan, woonde ik in mijn eentje in de bossen, op anderhalve kilometer afstand van mijn naaste bureu, in een huis dat ikzelf had gebouwd aan de oever van het kleine meer Walden Pond in Concord, Massachusetts, en voorzag ik uitsluitend in mijn levensonderhoud met het werk van mijn handen. Daar heb ik twee jaar en twee maanden gewoond. Nu ben ik weer te gast in de beschaafde wereld.

Ik zou mijn aangelegenheden niet zo aan de aandacht van mijn lezers moeten opdringen als mijn plaatsgenoten niet nadrukkelijk hadden geïnformeerd naar bijzonderheden aangaande mijn leefwijze, wat sommigen ongepast zouden noemen, al komen ze mij absoluut niet ongepast voor maar, gezien de omstandigheden, juist heel natuurlijk en gepast. Sommigen vroegen wat ik at; of ik me niet eenzaam voelde; of ik niet bang was; en zo meer. Anderen waren benieuwd welk deel van mijn inkomsten ik aan liefdadige doelen wijdde; en anderen, met grote gezinnen, hoeveel arme kinderen ik onderhield. Daarom wil ik diegenen onder mijn lezers die geen bijzondere belangstelling voor mij koesteren, vragen me te verontschuldigen als ik een paar van deze vragen in dit boek wil beantwoorden. In de meeste boeken wordt het *ik*, de eerste persoon, weggelaten; hier zal het gehandhaafd worden; dat is, wat egocentrisme aangaat, het voornaamste verschil. Meestal beseffen we niet dat per slot van rekening altijd de eerste persoon

aan het woord is. Ik zou het niet zoveel over mijzelf hebben als er iemand anders was die ik even goed gekend heb. Helaas moet ik me tot dit onderwerp beperken door mijn beperkte ervaring. Bovendien vraag ik van mijn kant van elke schrijver vroeg of laat een eenvoudig, oprecht verslag van zijn eigen leven, en niet alleen maar van wat hij heeft gehoord over de levens van andere mensen; een verslag zoals hij naar zijn familie zou sturen vanuit een ver land; want als hij een oprecht leven heeft geleid, moet hij dat hebben gedaan in een land dat ver van mij vandaan ligt. Misschien zijn deze bladzijden meer in het bijzonder gericht tot arme studenten. Wat de rest van mijn lezers aangaat, hun zullen die passages aanspreken die op hen van toepassing zijn. Ik vertrouw erop dat niemand bij het aantrekken van de jas de naden oprekt, want hij zou van nut kunnen zijn voor wie hij past.

Ik zou graag iets willen zeggen dat niet zozeer de Chinezen of de bewoners van de Sandwich-eilanden aangaat als wel u die deze bladzijden leest en die naar men zegt in New England woont; iets over uw toestand, vooral uw uiterlijke toestand of omstandigheden in deze wereld, in deze plaats, hoe die is, of het nodig is dat hij zo beroerd is als hij is, en of hij al dan niet kan worden verbeterd. Ik heb heel wat gereisd, in Concord, en overal in werkplaatsen en kantoren en op het land, waar de inwoners me boete leken te doen op talloze opmerkelijke manieren. Wat ik heb gehoord over Brahmanen die, blootgesteld aan vier vuren, recht in de zon zitten te kijken, of met hun hoofden omlaag boven vlammen hangen of over hun schouders naar de hemelen kijken totdat ze onmogelijk weer hun natuurlijke houding kunnen aannemen terwijl hun gedraaide hals alleen maar vloeibaar voedsel doorlaat naar hun maag; of die hun hele leven aan de voet van een boom geketend doorbrengen; of die als rupsen met hun lichamen de omvang van grote rijken meten; of op één been boven op pilaren staan – zelfs deze vormen van bewuste boetedoening zijn nau-

welijks ongelooflijker en verbazingwekkender dan de taferelen waarvan ik dagelijks getuige ben. De twaalf werken van Heracles waren onbeduidend vergeleken met die welke mijn burens hebben ondernomen; want dat waren er maar twaalf en er kwam een eind aan; maar ik heb nooit gezien dat deze mensen een monster versloegen of vingen of enig werk tot een goed einde brachten. Zij hebben geen vriend Iolaos die met een gloeiend ijzer de wortel van een hydra-kop dichtbrandt, maar zodra er één kop is afgeslagen, springen er twee tevoorschijn.

Ik zie jonge mannen, plaatsgenoten, die zo onfortuinlijk zijn dat ze boerderijen, huizen, schuren, veestapels en landbouw-werktuigen erven; die ben je namelijk gemakkelijker rijk dan kwijt. Het was beter voor hen geweest als ze op de open weiden waren geboren en door een wolvin waren gezoogd, zodat ze met een helderder blik hadden gezien in wat voor veld ze moesten zwoegen. Wie heeft hen tot slaven van de grond gemaakt? Waarom moeten ze hun twintig hectaren opeten als de mens alleen veroordeeld is om een paar kilo vuil te eten? Waarom moeten ze al meteen na hun geboorte beginnen hun graf te delven? Ze moeten een mensenleven leven en dit alles voor zich uitduwen, en zich er zo goed mogelijk mee zien te redden. Hoeveel arme onsterfelijke zielen heb ik niet ontmoet die bijna verpletterd en gesmoord worden onder die last; die kruipend hun levensweg afleggen en een schuur van vijftien bij vijftien meter voortduwen met augiasstallen die nooit zijn uitgemest, en vijftig hectaren land ploegen, maaien, hoeden, en ook nog bosbouw plegen! De- genen die hun aandeel niet hebben gekregen en niet hoeven te worstelen met dergelijke overbodige lasten die ze hebben geërfd, vinden het al een heel gezwoeg om enige tientallen kilo's vlees te beheren en te cultiveren.

Maar de mensen zwoegen door een misverstand. Het beste deel van de mens wordt weldra in de bodem ondergeploegd tot

compost. Door een schijnbaar noodlot, dat gewoonlijk noodzaak wordt genoemd vergaren ze, zoals in een oud boek staat, schatten die worden bedorven door mot en roest en die na inbraak worden gestolen door dieven. Het is het leven van een dwaas, zoals ze zullen merken wanneer ze het einde ervan bereiken, zo niet eerder. Men zegt dat Deukalion en Pyrrha de mensen hebben geschapen door stenen over hun hoofden achter zich te gooien:

Inde genus durum sumus, experiensque laborum,
Et documenta damus quâ simus origine nati.¹

Of, zoals Raleigh het op zijn sonore wijze heeft gedicht:

From thence our kind hard-hearted is, enduring pain and care,
Approving that our bodies of a stony nature are.

Tot zover over blinde gehoorzaamheid aan het orakel van het toeval, dat hen stenen over hun hoofden achter zich laat gooien, zodat ze niet zien waar ze zijn gevallen.

Veel mensen zijn, zelfs in dit betrekkelijk vrije land, uit louter onwetendheid en misverstand zozeer in beslag genomen door de kunstmatige zorgen en de overdreven zware lasten van het leven dat ze er de mooiere vruchten niet van kunnen plukken. Hun vingers zijn er door hun overdadige inspanning te onhandig voor en trillen te zeer. Feitelijk heeft de zwoegende mens geen gelegenheid om van dag tot dag zijn ware zelf te zijn; hij kan zich de menselijkste verhoudingen tot de mensen niet veroorloven; de marktwaarde van zijn arbeid zou erdoor dalen. Hij heeft geen tijd om iets anders te zijn dan een machine. Hoe kan degene die zijn kennis zo vaak moet benutten zich goed bewust worden van zijn onkunde – wat nodig is voor zijn groei? Alvorens een oordeel over hem uit te spreken, zouden we hem af en toe gratis moeten

voeden en kleden en hem onze hartversterkingen toedienen. Onze mooiste karaktereigenschappen kunnen we, als het tere waas op vruchten, alleen behouden door er heel delicaat mee om te gaan. Maar toch behandelen wij onszelf of elkaar niet met zoveel tederheid.

Sommigen van u zijn arm, dat weten we allemaal, zij vinden het leven moeilijk, snakken soms als het ware naar adem. Ik twijfel er niet aan of sommigen van u die dit boek lezen zijn niet in staat alle maaltijden die ze verorberd hebben of de jassen en schoenen te betalen die snel verslijten of al afgedragen zijn, en zijn op deze bladzijde beland om geleende of gestolen tijd te besteden en door hun crediteuren een uur afhandig te maken. Het is overduidelijk wat een karig en steels leven velen van u leven, want mijn blik is door ervaring gescherpt; altijd op het randje, proberen in zaken te gaan en uit de schulden te raken, een oeroud moeras, dat door de Romeinen *aes alienum* werd genoemd, andermans brons, want sommige van hun munten waren van brons; nog steeds levend, en stervend, en begraven met andermans brons; altijd maar belovend morgen te betalen en vandaag stervend zonder te kunnen betalen; trachtend in de gunst te komen, klandizie te krijgen, op tal van manieren, behalve door vergrijpen waarvoor je in de staatsgevangenis belandt; liegend, vleiend, je stem gevend, jezelf laten krimpen tot een notendop van beleefdheid of jezelf opblazen tot een dampkring van dunne, vervliegende edelmoedigheid om je buurman over te halen dat hij je zijn schoenen laat maken, of zijn hoed, of zijn jas, of zijn koets, of dat je zijn kruidenierswaren mag importeren; jezelf ziek makend om iets opzij te leggen voor als je ziek wordt, iets om in een oude kast weg te stoppen, of in een kous achter het behang, of, veiliger, in de bank van baksteen; het doet er niet toe waar, het doet er niet toe hoeveel of hoe weinig.

Soms ben ik verbaasd dat we zo – zo frivool kunnen zijn, zou

ik bijna zeggen – dat we zo'n aandacht schenken aan de grove, maar ietwat exotische vorm van slavernij die de Neger-slavernij genoemd wordt; er zijn zoveel doortrapte, subtiele meesters die zowel het Noorden als het Zuiden knechten. Het is erg om een zuidelijke opzichter te hebben; het is nog erger om een noordelijke te hebben; maar het is het ergst als je zelf de slavendrijver bent. Heb de mond maar vol over het goddelijke in de mens! Zie de voerman op de straatweg, die dag en nacht op weg is naar de markt; roert zich in hem iets goddelijks? Zijn hoogste plicht is het voederen en drenken van zijn paarden! Wat heeft zijn bestemming voor hem te betekenen in vergelijking met het belang van de lading? Rijdt hij niet voor Jonker Druktemaker? Wat is goddelijk, wat onsterfelijk aan hem? Zie hoe hij kruipt en sluipt, hoe hij de hele dag in vage vrees leeft, niet onsterfelijk of goddelijk, maar de slaaf en gevangene van zijn zelfbeeld, een faam die hij heeft verworven door zijn eigen daden. De publieke opinie is een zwakke tiran vergeleken bij onze privéopinie. Wat iemand van zichzelf vindt is hetgeen zijn lot bepaalt, of liever aanwijst. Zelf-emanipatie, zelfs in de West-Indische provincies van onze fantasie en verbeelding – welke Wilberforce² zal die verwezenlijken? Denk ook eens aan de dames in dit land die in afwachting van het einde der tijden kussens borduren, zonder blijk te geven van de geringste belangstelling voor hun noodlot! Alsof je de tijd zou kunnen doden zonder de eeuwigheid geweld aan te doen.

De meeste mensen leiden levens van kalme wanhoop. Wat berusting wordt genoemd, is troosteloze wanhoop. Van de wanhopige stad ga je naar het wanhopige land, en dan moet je jezelf troosten met de moed die nertsen en muskusratten tonen. Zelfs schuilt er een stereotiepe maar onbewuste wanhoop onder de zogenaamde spelen en vermakelijkheden van de mensheid. Ze zijn niet speels, want ze komen nadat er gewerkt is. Maar het getuigt van wijsheid om geen wanhopige dingen te doen.

Als we in aanmerking nemen waartoe de mens op aarde is, om de woorden van de catechismus te gebruiken, en wat werkelijk nodig en dienstig is om te leven, lijkt het alsof de mensen bewust hebben gekozen voor de gebruikelijke leefwijze omdat ze daaraan de voorkeur geven boven alle andere. Toch menen zij oprecht dat zij geen andere keuze hebben. Maar zij die wakker en gezond van aard zijn, beseffen dat de zon helder is opgekomen. Het is nooit te laat om onze vooroordelen te laten varen. Geen enkele manier van denken of doen, hoe oud ook, is te vertrouwen zonder bewijs. Wat iedereen vandaag de dag napraat of in stilte voor waarheid houdt, kan morgen vals blijken, en alleen maar wat rook van meningen die sommigen vol vertrouwen aanzagen voor een wolk die hun velden met vruchtbare regen zou besprenkelen. Je probeert iets te doen wat je volgens mensen van vroeger niet kunt, en je merkt dat je het kunt. Oude daden voor oude mensen, en nieuwe daden voor nieuwe. Mensen van vroeger wisten ooit misschien niet eens dat ze verse brandstof moesten aandragen om vuur brandend te houden; mensen van nu leggen wat droog hout onder een ketel en vliegen met de snelheid van vogels rond over de wereld op een wijze die de ouden zou doden, zoals het gezegde luidt. De ouderdom is niet beter en nauwelijks even bevoegd tot onderricht geven dan de jeugd, want hij heeft meer verloren dan gewonnen. Het valt zelfs te betwijfelen of de grootste wijze door te leven iets van absolute waarde heeft geleerd. Voor de praktijk hebben de ouden de jongen geen belangrijke raad te geven, hun eigen ervaring is zo beperkt en hun levens zijn zulke miserabele mislukkingen geweest – naar zij menen om persoonlijke redenen; misschien hebben ze ondanks die ervaring nog wat vertrouwen over en zijn ze alleen minder jong dan ze zijn geweest. Ik heb zo'n dertig jaar op deze planeet geleefd, en nu nog moet ik de eerste lettergreep horen van een waardevolle of zelfs serieuze raad van ouderen. Zij hebben mij niets verteld en kunnen me waarschijn-

lijk niets vertellen dat ertoe doet. Hier is het leven, een experiment dat ik voor een groot deel niet heb beproefd; maar ik heb er niets aan dat zij het hebben geprobeerd. Als ik enige ervaring heb waarvan ik denk dat die waardevol is, weet ik zeker dat mijn Mentors er niets over hebben gezegd.

Een boer zegt tegen mij: 'Je kunt niet van alleen maar plantaardig voedsel leven, want dat levert niets op om botten van te maken'; daarom besteedt hij er nauwgezet een deel van zijn dag aan om zijn gestel te voorzien van grondstof voor gebeente; al pratend loopt hij de hele tijd achter zijn os, die hem en zijn zware ploeg ondanks alle obstakels voorttrekt met botten die van plantaardig voedsel zijn gemaakt. Sommige dingen zijn in sommige kringen, de meest hulpeloze en ziekelijke, werkelijk noodzakelijk voor het leven, terwijl ze in andere alleen maar luxe zijn, en in weer andere totaal onbekend.

Er zijn er die menen dat het hele terrein van het menselijk leven al door hun voorouders is betreden, zowel de hoogten als de dalen, en dat voor alles al is gezorgd. Volgens Evelyn³ 'schreef de wijze Salomon voor hoe ver bomen uit elkaar moesten staan, en beslisten de Romeinse pretoren hoe vaak je zonder in overtreding te zijn naar het land van je buurman mocht gaan om de eikels op te rapen die erop vallen en welk deel ervan die buurman toekwam'. Hippocrates heeft zelfs richtlijnen nagelaten over de wijze waarop we onze nagels moeten knippen; namelijk gelijk met de vingertoppen, niet korter en ook niet langer. Zonder twijfel zijn de saaiheid en de verveling die de indruk wekken dat ze de veelheid en de vreugden van het leven hebben uitgeput zo oud als Adam. Maar de mogelijkheden waarover de mens beschikt zijn nooit gepeild; we mogen evenmin aan de hand van precedenten vaststellen tot wat hij in staat is, want er is nog maar zo weinig geprobeerd: 'Wees niet bedroefd, mijn kind, want wie zal vaststellen wat je hebt nagelaten?'

We zouden ons bestaan aan de handtal van eenvoudige proeven kunnen beoordelen; neem bijvoorbeeld het feit dat dezelfde zon die mijn bonen laat rijpen tegelijk een stelsel van werelden als de onze verlicht. Als ik daaraan had gedacht, zou dat me voor een paar vergissingen behoed hebben. Dit was niet het licht waarin ik ze schoffelde. Van wat voor wonderlijke driehoeken zijn de sterren de toppen! Hoeveel verre, verschillende wezens in de verscheidene woningen van het heelal zien dezelfde op hetzelfde moment! De natuur en het menselijk leven zijn even gevarieerd als onze verschillende karakters. Wie zal zeggen wat het leven een ander aan vooruitzichten te bieden heeft? Zou er een groter wonder kunnen gebeuren dan dat we heel even door elkanders ogen zouden kijken? We zouden alle eeuwen van de wereld in een uur beleven; ja, in alle werelden van alle eeuwen. Geschiedenis, Poëzie, Mythologie! – Ik ken geen verslag van de ervaringen van anderen dat even schokkend en verhelderend zou zijn.

Ik ben er in mijn binnenste van overtuigd dat het meeste wat mijn burens goed noemen slecht is, en als ik ergens spijt van heb, is dat waarschijnlijk van mijn goede gedrag. Van wat voor duivel was ik bezeten dat ik me zo goed gedroeg? Je mag de grootste wijsheid verkondigen waartoe je in staat bent, oude man – jij die zeventig jaar hebt geleefd en niet zonder een soort eer – ik hoor een onweerstaanbare stem die me van dat alles wegroept. De ene generatie laat de ondernemingen van de andere aan hun lot over als gestrande schepen.

Ik denk dat het niet riskant is om veel meer vertrouwen te hebben. We kunnen ons van evenveel zorgen ontdoen als we met goed fatsoen aan andere zaken kunnen wijden. De natuur past even goed bij onze zwakte als bij onze kracht. De onophoudelijke bezorgdheid en spanning van sommigen is een vrijwel ongeneeslijke vorm van ziekte. Wij zijn geneigd het belang van elk werk dat we doen te overdrijven; en toch, hoeveel laten we achterwege, en

wat zou ervan terechtkomen als we ziek zouden worden? Wat zijn we waakzaam! en vastbesloten om als het even kan niet in vertrouwen te leven; de hele dag zijn we op onze hoede, en 's avonds zeggen we met tegenzin onze gebeden en geven we ons over aan onzekerheden. Zo volkomen en overtuigd zijn we gedwongen te leven, zo vereren we ons leven en wijzen we de mogelijkheid af om het te veranderen. Dat is de enige manier, zeggen we; maar er zijn evenveel manieren als er stralen vanuit een middelpunt getrokken kunnen worden. Elke verandering is een wonder om te zien; maar het is een wonder dat elk moment plaatsvindt. Confucius heeft gezegd: 'Weten dat we weten wat we weten en dat we niet weten wat we niet weten, dat is de ware kennis.' Als één mens van een feit uit de verbeelding een feit heeft gemaakt dat hij begrijpt, voorzie ik dat alle mensen uiteindelijk hun levens op die grondslag zullen inrichten.

Laat ons even overdenken waarom het gaat bij de meeste van de lasten en zorgen die ik heb aangeduid, en in hoeverre we er last van moeten hebben of ons er op zijn minst zorgen over maken. Het zou een zeker nut hebben om een primitief pioniersleven te leiden, zelfs te midden van een schijnbare beschaving, al was het maar om erachter te komen wat de belangrijke levensbehoeften zijn en welke methoden er zijn toegepast om ze te bemachtigen; of zelfs om oude journaals van kooplieden in te zien om te weten wat de mensen hoofdzakelijk in de winkels en opslagplaatsen kochten, wat ze dus opsloegen, wat de voornaamste grutterswaren zijn. Want de verbeteringen uit de loop der eeuwen hebben maar weinig invloed op de wezenlijke wetten van het menselijk bestaan: onze skeletten zullen immers niet te onderscheiden zijn van die van onze voorouders.

Met het woord *levensbehoeften* bedoel ik alles wat de mens door zijn inspanning verwerft en dat van meet af aan zo belangrijk voor het menselijk leven is geweest of door langdurig gebruik is ge-